

אגדות החרבן - י"ז בתמוז

תקופת בין המצרים וחרבן שני בתי המקדש על פי המקורות.

הם ישלשלו מהחומה שתי קפות של זהב, ובתמורה ישיבו להם החילים שני כבשים. גם אז קרה שיום אחד הורידו הכהנים שתי קפות של זהב, אך בתמורה קשרו להם החילים שני חזירים, הכהנים שפנראה לא הבחינו בשנוי, משכו והעלו את החזירים, הם לא הגיעו לחצי החומה, ואחד החזירים נעץ את צפרניו בחומה, השתחרר מהקשירה וקפץ מארץ ישראל לחוץ לארץ 400 פרסה! מאז גרמו עונותינו ובטל התמיד וחרב הבית.

בשלהי ימי בית המקדש הראשון היתה ירושלים נצורה ונתונה ברעב במשך כשלוש שנים. למרות המצור הממשך המשיכו הכהנים הצדיקים במסירות נפש להקריב את קרבנות התמיד מידי יום.

בירושלים שרר רעב נוראי, ובו בזמן שאנשים נפלו מתים ברחובות, בבית המקדש הקריבו כל יום שני כבשים עם מנחה ונסכים. הכהנים ידעו שכל זמן שיקרב התמיד בבית המקדש לא תפול העיר ביד האויבים. ואכן מספרת הגמרא (ערכין יא:) ששלשה שבועות לפני חרבן הבית, ביום י"ז בתמוז לא היה לכהנים כבשים, ובאותו היום הפסקה הקרבת קרבן התמיד.

לפני חרבן בית שני, מספרת הגמרא (תענית כו:) שביום י"ז בתמוז הצליחו הרומאים לבקע את חומות ירושלים, הכהנים הצדיקים מצדם המשיכו בעבודת הקרבנות במסירות נפש, תוך התעלמות מהמלחמה שמתרחשת צמוד אליהם ממש, אך לפתע פרצו החילים לבית המקדש, עצרו את הכהנים ולא נתנו להם להמשיך במלאכת הקדש. באותו יום עצוב ונורא הפסקה עבודת הקרבת התמיד.

ג. הבקעה העיר

אסון נורא זה של פריצת החומות שהיה בעצם סוף מפלתה של ירושלים [עוד שרפת בית המקדש ביום ט' באב] ארע ביום י"ז בתמוז.

הרחבה: לגבי בית ראשון ישנה סתירה במקורות, בגביא (רמיה ב.ו) כתוב שהחומה נפרצה ביום ט' בתמוז, וכך גם מובא בתלמוד בבלי (תענית כח.), אך בתלמוד ירושלמי מובא שהחומה נפרצה ביום י"ז בתמוז, ומרב צוטיהם הם טעו בהשבון הנימס לומר שזה קרה ביום ט' בתמוז.

בחרבן בית ראשון, לאחר מצור ממשך של כשלוש שנים, פרצו נבזרצין וחיליו את חומת העיר ירושלים. למעשה נבזרצין

עד חצות היום שמשה ירד, והוא לא ירד, בעקבות כך חטאו את חטא העגל. למחרת כשירד משה רבנו מההר עם לוחות הברית בידיו, הוא שמע את קולות ההוללות של החוגגים לעגל, באותו הרגע פרחו האותיות שהיו חקוקות על הלוחות ומשה השליך את הלוחות מידי ושבם בתחתית ההר. אותו יום נורא ועצוב היה י"ז בתמוז.

ב. בטל התמיד

את קרבן התמיד היו מקריבים בבית המקדש בכל יום, שני כבשים בני שנה תמימים (- ללא מום), כבש אחד בבקר וכבש שני ב' הערבים (בין הערבים הוא הזמן שמאחר חצות היום ועד תחלת הלילה), קרבן התמיד היה קרב עולה - כלו לה', יחד אתו היו מביאים גם מנחה ונסכים (המנחה כללה עשירית האיפה סלת חטים ושלשה לוגים שמן זית, הנסכים היו שלשה לוגים יין).

הגמרא (בבא קמא פב:) מספרת על מצור שהיה על ירושלים באמצע תקופת בית שני, ובכל זאת היו הכהנים מקריבים את קרבן התמיד מידי יום. בשלב מסוים כבר לא היו בידיהם כבשים, והם הגיעו להסכם עם החילים שצרו על החומה, שבכל יום ישלשלו הכהנים ארבע מלא בדינרים, ובתמורה יחזירו להם החילים שני כבשים תמימים.

כך נמשך הדבר זמן מה, עד שביום אחד הגיע זקן ירושלמי שהיה בקיא בחכמה ויגית ולעג לחילים שמוחוץ לחומה: "כל זמן שעוסקין בעבודה אין נמסרים בידים", כלומר, כל זמן שהכהנים מקריבים את התמיד לא תצליחו לכבוש את העיר.

שמעו אותו החילים ולמחרת במקום להשיב כבש הם השיבו חזיר, הכהנים שלא הבחינו בכך משכו את החזיר כלפי מעלה, פיון שהגיע החזיר לחצי החומה נעץ בה את צפרניו, והודעזעה ארץ ישראל כלה ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה.

בתלמוד ירושלמי (תענית ד.ה) מובא מעשה נוסף שארע בסוף ימי בית שני, גם ממנו נלמד על חשיבותו של קרבן התמיד.

ירושלים היתה נתונה במצור במשך שלוש שנים, בשלב מסוים לא היו לכהנים הנצורים בירושלים כבשים לצרף קרבן התמיד, ולכן הם הגיעו להסכם עם החילים הרומאים שצרו על ירושלים, שבכל יום

'בין המצרים'

התקופה שבין תענית י"ז בתמוז לבין תענית ט' באב נקראת 'בין המצרים', על שם הפסוק באיכה (א, א): "כל רדפיה השיגוה בין המצרים".

במשך שלשת שבועות אלו נכנסו האויבים לירושלים ופרעו בה פרעות, עד שהחריבו את בית מקדשנו ותפארתנו.

במשך הדורות ארעו בתקופה זו לעם ישראל אסונות, צרות וחרבנות רבים. מאז שהיו ישראל במדבר סיני והמרגלים נסו להניא את העם שלא יכנסו לארץ ישראל, ובני ישראל קבלו את דבריהם וישבו וכוו. אותו לילה היה ט' באב, אמר להם הקב"ה: אתם בכיתם בכיה של חנם, ואני אקבע לכם בכיה לדורות.

ביום ט' באב היה גם חרבנם של שני בתי המקדש, גרוש ספרד, ועוד גזרות ואסונות רבות עד ימינו אנו. משום כך קבעו חכמינו מנהגי צער ובלות שמתחילים ב-י"ז בתמוז והולכים ומחמירים עד אחרי ט' באב.

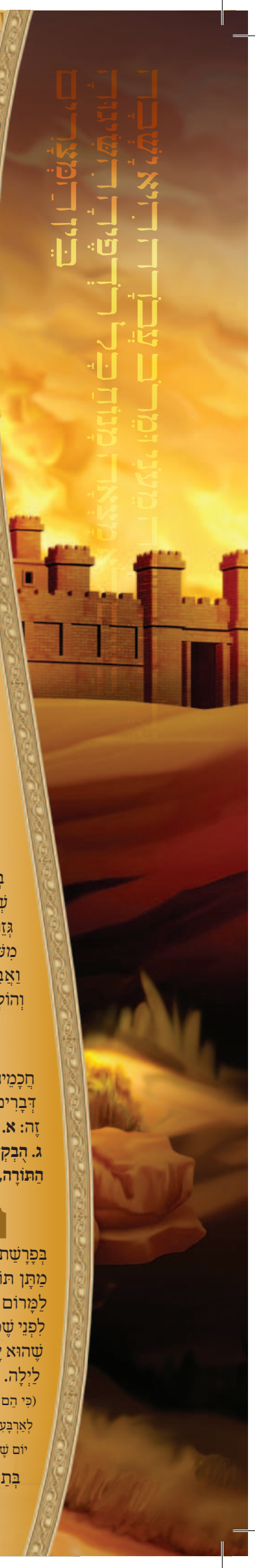
י"ז בתמוז

חכמינו מונים במשנה (תענית ד.ו) חמשה דברים קשים שארעו לאבותינו ביום זה: א. נשתברו הלוחות, ב. בטל התמיד, ג. הבקעה העיר, ד. שרף אפוסטמוס את התורה, ה. העמיד צלם בהיכל.

א. נשתברו הלוחות

בפרשת כי תשא מספרת התורה שלאחר מתן תורה - ביום ז' בסיון, עלה משה למרום כדי להביא את לוחות הברית, לפני שמושה עלה הוא הודיע לבני ישראל שהוא ישוב בעוד ארבעים יום וארבעים לילה. בני ישראל טעו בהשבון הימים, (כי הם ספרו גם יום ז' בסיון, ומשה התפנו לארבעים ימים שלמים - לילה ויום, לא כולל אותו יום שהוא עלה בו).

בתאריך ט"ז בתמוז חכו בני ישראל

בית המקדש

כמעט והתנאש, הגמרא (סנהדרין צו:)
מספרת שבניכדנצר מלך בבל שלח לו
כמות אדירה של פטישי ברזל מזין שנשאו
על גבי שלש מאות פרודות! הפטישים
היו חזקים כל כך שהם יכלו לבקע כל
ברזל אחר מבלי להתפוצץ. וחיליו של
נבוזראדן הלמו בהם בעצמה על אחד
משערי ירושלים, והוא כביכול בלע את
כלם, הפטישים החזקים התפוצצו ונשברו
בזה אחר זה, והשער לא נבקע.

נבוזראדן עמד חסר אונים מול החומה
החזקה והגיע למסקנה שאליהם היהודים
שומר על העיר, והוא לא יתן לו להחריב
את ביתו. בלבבו גמלה החלטה לשוב
לבבל, הוא גם חשש שיקרה לו מה שקרה
לסנחריב, שניסה להחריב את ירושלים
ולבסוף מת עם כל חיליו. אף לפתע הוא
שמע בת קול שאמרה לו: **קפץ נבוזראדן
והחרב את בית המקדש כי הגיע זמנו להחרב.**
נבוזראדן החליט לעשות נסיון אחרון לפני
שהוא נסוג. נשאר לו פטיש אחד, הוא
הכה אתו על השער מכה אחת עם צדו של
הפטיש (לא עם החזק), לפתע נפתח השער
לרוחה וחיליו שעטו פנימה לתוך ירושלים.
כך שלמעשה ירושלים לא באמת נפרצה,
אלא **משהגיע זמנה להחרב היא הגשה
בקלות לתוך ידיו של נבוזראדן הרשע.**

בחרבן בית שני, כמו שלמדנו מקדם,
ירושלים הייתה שרויה במצור ארוך,
הגמרא (גיטין טו.) מספרת שתחלה נשלח
לעיר המצביא גירון קיסר, אך גירון חשש
להלחם ביהודים ולכן החליט לעשות נסוי,
הוא עמד מול ירושלים וירה חץ לכיוון
מזרחה, החץ הסתובב ועף לכיוון ירושלים.
כך גם קרה כשהוא ירה חץ למערב, וכך
קרה גם כשירה לדרום ולצפון. **גירון הבין
שירושלים תפול בידי אף הוא עזרן חשש.**
הוא עצר ליד יהודי ואמר לו: אמור לי
פסוק, היגד השיב לו את הפסוק (חזקאל
כה, יד): **"ונתתי את נקמתי באדום, ביד עמי
ישראל"**, גירון הבין שגם אם ה' רוצה
להחריב את ביתו, הוא ינקם במי שיבצע
את החרבן. **מיד הוא ברח מהצבא והתגזיר.**
הרחבה: בהמשך מביאה הגמרא, שזכה גירון
ויצא ממנו רבי מאיר בעל הנס.

לאחר בריחתו של גירון נשלח לירושלים
מצביא חדש - אספסינוס, הבריונים שהיו
בירושלים החליטו להלחם בו ולא להפגע,
למרות שהחכמים התנגדו לכך, ולכן ביום
י' בטבת הטיל אספסינוס מצור על העיר.
המצור נמשך כשלוש שנים, במהלכו עזב
אספסינוס את ירושלים והתמנה לקיסר
ברומי לאחר שהקיסר הקודם מת.

טיטוס הרשע מנה למלא את מקומו של
אספסינוס והביא אתו מרומי מכונות נגוח
מברזל, אתם הוא הלם על חומות ירושלים

יום ולילה ללא הפסקה בניסיון לבקע אותם.
בכל אותו הזמן השיבו בריוני ירושלים
מלחמה במלא העצמה, כל אבן שהשלכה
לירושלים, החזרה בכך רב לעבר החילים
הרומאים כשהיא מפילה חללים רבים
בדרפה, הבריונים גרמו לנזקים אדירים
במחנה האויב והמלחמה הייתה עקובה
מדם, לטיטוס נהרגו אלפי חילים. הוא חשב
שאנשי ירושלים הרעבים והנאנקים לא
ישרדו, אבל הם נלחמו בחרוף נפש והוכיחו
יכולות לחימה שהוא לא ראה מימיו.

בשלב מסוים טיטוס היה על סף יאוש
מחלט, חיליו מתו ונפצעו בהמוניהם בכל
יום והוא לא ראה את הסוף, בלבבו הוא
כבר החליט לשוב לרומי, אך **בשמים נגזרה
הגזרה על ירושלים ובית המקדש שיחרב,**
ולכן ביום אחד עצוב מאד - י"ז בחדש
תמוז שנת ג'תתכ"ח (3,828 שנים לבריאת
העולם), גברה יד האויב וטיטוס וחיליו
הצליחו לבקע את חומת ירושלים.

ד. שרף אפוסטמוס את התורה

אסון זה קרה בימי בית המקדש השני (כך
כותב רבי עובדיה מברטנורא), אפוסטמוס היה
שר יוני (או רומאי) ששרף ספר תורה.

המאדע מוזר במנשה (תענית ד, ו), אך
שם לא מפרש מה בדיוק ארע ומתי היה
המעשה. בתלמוד ירושלמי (תענית ד, ה)
מובאות שתי דעות היכן היה המעשה,
רבי אחא אומר בדרכים של לוד, ורבנן
אומרים במעברות בדרכים של טרלוסא.
בספר 'יוסיפון' מובא מעשה דומה אך
בשם קצת שונה, ובספר 'התודעה' כתב
שפכל הנראה זה המעשה. הדבר ארע
כשש עשרה שנים קודם חרבן הבית השני,
בארץ שלטו באותה תקופה הרומאים
בראשות הנציב קומנוס, אחד מחיליו בשם
סטיפאנוס עבר ליד בית חורון (בדרך העולה
מלוד לירושלים), לפתע התנפלו עליו קבוצת
שודדים ושדדו ממנו את כל רכושו.

הנציב קומנוס זעם על מה שקרה והחליט
לנקם בכל אנשי הכפרים הסמוכים, הוא
פקד על חיליו לבזוז אותם, לאסור את
נכבדיהם ולהביאם אליו, כשהגיעו חיליו
של קומנוס לקח אחד מהחילים ספר תורה
ובבזיון גדול קרעו וזרק את קרעיו לאש.
השמועה נפוצה במהירות, ומכל הארץ באו
יהודים בהמוניהם אל העיר קסרין (מקום
מושב של קומנוס), כדי לתבע את משפטו של
החיל המחצה, כשראה קומנוס שהרוחות
סוערות, הוא חשש שימרדו בו היהודים,
וכדי להשקיט את הסערה הוא צוה להוציא
את החיל להורג.

ויש אומרים שהספר תורה ששרף
אפוסטמוס הרשע היה בירושלים בבית
המקדש, והוא הספר שכתב עזרא הסופר,

היה זה ביום שפרצו הרומאים לירושלים
ונכנסו לבית המקדש. שרפת הספר
שכתב עזרא היה מעשה חמור כל כך,
כיון שעל פי ספר זה היו מגיחים את כל
הספרים. וגם כי פונת השו"ף הייתה שעל
ידי כך תבטל התורה לגמרי מישראל.

ה. העמיד צלם בהיכל

'צלם' הוא פסל של עבודה זרה. גם לגבי
מעשה נזרא זה נחלקו בתלמוד ירושלמי
(תענית ד, ח.) מתי הוא ארע, ומי עשה אותו.
לפי דעה אחת המעשה ארע בסוף ימי
בית שני ועשה אותו אפוסטמוס הרשע
(אותו אפוסטמוס ששרף את התורה). כלומר, ביום
שנכנסו הרומאים לירושלים הם נכנסו
לבית המקדש, ואפוסטמוס שרף שם
ספר תורה וגם העמיד צלם בהיכל ה'.

ולפי דעה אחרת המעשה קרה בסוף
תקופת בית ראשון, ועשה אותו מנשה
המלך שהכניס צלם לבית המקדש.
מנשה היה מלך רשע מאד שמלא את
ארץ ישראל בעבודה זרה, והוא עשה
פסל גדול וביים י"ז בתמוז הכניסו
להיכל בבית המקדש והשתחוה
לו. על מעשיו הרעים נאמר
בירמיהו (טו, ד): **"ונתתים לזענה
לכל ממלכות הארץ, בגלל מנשה
בו יחזקיהו מלך יהודה על אשר
עשה בירושלים"**.

הרחבה: יתכן לומר ששני המקרים
הנוראים הללו קרו ביום י"ז בתמוז,
הצלם של מנשה היה בבית ראשון,
ושל אפוסטמוס בבית שני. ככה
גם אפשר לומר מדברי רש"י,
כי בפרשו על דניאל (ה, ט) הוא
כותב: **ויום י"ז בתמוז היה ששרף
אפוסטמוס את התורה ובטל
את התמיד והעמיד צלם בהיכל.**
משמע שאת שלשת הדברים
האלו עשה אפוסטמוס באותו
יום, וכל זה היה בבית שני.
מצד שני בפרשו על הגמרא
(תענית כו) הוא כותב: **והעמיד
צלם בהיכל. שהעמידו מנשה.**
ומנשה היה בבית ראשון,
ולא יתכן שרש"י יסתור את
עצמו, לכן נראה לומר שרש"י
סבר כשני השיטות שהובאו
בירושלמי, שב-י"ז בתמוז
העמיד צלם בהיכל, בבית
ראשון על ידי מנשה ובבית
שני על ידי אפוסטמוס.

בשבוע הבא בעזרת
ה' נלמד על חרבן בית
המקדש הראשון.

**יהי רצון שנזכה בקרוב לגאולה
השלמה במהרה על ידי מלך
המשיח, ונזכה לראות בית מקדש
של אש יורד מהשמים. אמן.**

אברהם ישרה ברה, היעיר רפתי עם
גוים, שרתי בפר ינות היורה, למס. בלב
על לתורה אין ליה מנחם, מכל אלהיה;
לאנבים, גלה יתורה יהודה מעני, ומרם עבדי